

O revoluciji

Jacques Camatte

1972.

Mnoge grupe koje su se pojavile posle 1945. godine odbijale su da se suoče sa smrću starog radničkog pokreta. Da su to uradile, proglasile bi sopstvenu negaciju. To ih nije sprečilo da evociraju, tumače i teoretski razmatraju ovu činjenicu kao znak krize radničkog pokreta, što je najčešće značilo – krize revolucionarnog rukovodstva.

Uzroci smrti su veoma retko bili traženi unutar same klase, jer je na svaki način trebalo osporavati tvrdnju da je proletarijat integrisan i da više nema posebnu misiju (što je Trocki rekao još 1939. u delu *SSSR i rat*). Neki su ovu pojavu objašnjavali time da se kapitalizam promenio i postao državni ili birokratski kapitalizam, ali da je proletarijat ostao isti i da je zadržao svoju misiju; odatle plagijat *Komunističkog manifesta* grupe *Socialisme ou barbarie*. Nema govora o tome da u ime očuvanja klasičnih svetinja osuđujemo proizvodnju manifesta, čak ni kopiju onog iz 1848. već samo ukazujemo na vrlo ograničen karakter tog pristupa. Iz tog ugla treba gledati i na *Situacionističku internacionalu*, koja se pojavila nekoliko godina kasnije. Nausprot ovima, grupe poput *Potere Operaio* i *Lotta Continua* predlagale su neolenjinizam, itd.

Bilo je i onih koji su shvatili značaj poraza proletarijata iz 1945,¹ došli do zaključka o ispraznosti shvatanja o istorijskoj ulozi proletarijata i zatim krenuli da odbacuju Marksovu teoriju. Oni su tvrdili (što je od tada hiljadu puta ponovljeno na najrazličitije načine) da je proletarijat iščezao iz industrijski najrazvijenijih oblasti i da je sada na marginalnim grupama da obave stari proleterski zadatak ili da će seljaštvo iz oblasti još neporobljenih kapitalom oživeti revolucionarnu dinamiku.

Bordiga je takođe u potpunosti shvatio značaj poraza proletarijata i orgijastičkog razvoja kapitala posle 1945: „Mnogo puta smo rekli da je manifest izgovor za buržoaziju i da nakon II svetskog rata i reapsorpcije ruske revolucije treba napisati novi.“ (*Il Marxismo dei cacagli*, 1952) Bordiga je mislio da će razvoj kapitala na globalnom planu omasoviti proletarijat, a da će kriza izazvana eksplozivnim rastom ponovo koncentrisati proletarijat u starim metropoloma, pre svega u Nemačkoj. Na tu zemlju se gledalo kao na centar buduće revolucije.

Brojne krize i kontraudari antikolonijalnih revolucija nisu ni na koji način vodili ka obnavljanju revolucionarne agitacije u Evropi i SAD. Početkom šezdesetih godina izgledalo je da je pasivnost proletarijata postala trajna. Teorija i praksa grupa poput nemačkog SDS (Socijalistički studenti Nemačke), sličnih grupa u SAD ili grupe *Zengakuren* u Japanu, imali su za cilj da probude revolucionarnu snagu proletarijata putem akcija za primer. Neki među njima (posebno neki elementi unutar SDS) shvatali su značaj poraza i smatrali da je radnički pokret unazađen za najmanje sto godina. Imali su snažnu intuiciju o novom početku, novoj epohi. To je razlog zašto su sve te grupe morale da sagore u pobunjeničkom talasu koji je kulminirao u Parizu i Meksiku 1968; u suprotnom, morali bi da ublažavaju i razvodnjavaju svoje stavove.

Raspad SDS do kojeg je došlo 1970. godine bio je predmet mnogih kritika, ali je zapravo bio samo dokaz vrednosti prethodne aktivnosti. Oni su morali da nestanu s pojavom novog revolucionarnog talasa. Slično je bilo i s francuskim maoistima koji su, paradoksalno, sa izuzetkom nekoliko manjih, izolovanih grupa, najbolje dokazali spontani karakter pokreta nastalih za vreme krize iz maja 1968. Katastrofalna praksa maoističkih organizacija je najbolji primer onoga od čega moramo da se udaljimo. Oni su ostali zaglibljeni u ideologiju kineske Kulturne revolucije koju su pokušali da primene u uslovima šoka iz 1968, ali i kasnije. Ali, svaki put bi se pokazalo da je ideološki sadržaj moćniji od ideološkog okvira, što je dovodilo do stalnih eksplozija. Želja da se po svaku cenu „približe masama“ vodila je ka stalnoj promeni platforme (tako da su se stalno seljakali od jedne društvene grupe do druge) i do podržavanja najrazličitijih zahteva, među ko-

¹ E. G. Prudhommeaux, cf. *Invariance*, Séries II, no. 1, pp. 33-4.

jima su bili i oni kojima su se prvobitno suprotstavljali ili ih ignorisali – borbe protiv sindikata kao organizacija preko kojih kapitalizam sprovodi svoje ciljeve, za oslobođenje žena, za seksualnu revoluciju, itd. Drugim rečima, njihova politička frazeologija se raspadala pri svakom sudaru s totalnim, sveobuhvatnim zahtevima; morali su da priznaju da revolucija nije samo političko pitanje već da ona znači totalnu promenu oblika proizvodnje i načina života, a da je osvajanje vlasti samo trenutak revolucije i da podređivanje svega tom trenutku onemogućava uvid u sve dimenzije ljudske pobune, u sve dimenzije revolucije.

Posle majskog šoka, kojem su prethodila previranja u dve istorijski različite oblasti, u Kini i na Zapadu, sledile su velike borbe u Italiji krajem šezdesetih, prvi divlji štrajkovi u Nemačkoj, štrajkovi u Kiruni, pobuna u Poljskoj krajem 1970, velika pobuna na Cejlonu 1971, itd. U tim pobunama proletarijat je obuhvatao i grupe koje su bile otpad starog radničkog pokreta (grupe koje su brojale od nekoliko stotina, do nekoliko stotina hiljada radnika, poput Komunističke Partije Francuske). Te grupe su *organizovale prošlost*, jer su jedino tako mogle da obuzdaju stvarnu borbu, što neke među njima, poput francuskih komunista i socijalista, nije sprečilo da svoje programe prilagode revolucionarnoj plimi čiji su dolazak predosećali.

Da li su se, u želji da probude proletarijat iz letargije, te grupe upuštale u demonstracije i pobune samo kao zarobljenici iluzija ili su stupale u borbu zato da bi revolucija kasnije imala slavniji pogreb? Sve što su postigli je da pokopaju tu prošlost, da likvidaraju i poslednju iluziju jednog nestalog sveta.

Proletarijat je 1945. godine doživeo težak poraz, koji ne može da bude prevaziđen kroz akcije koje ostaju na tragu starih zadataka proletarijata, koje nemaju veze sa sadašnjom situacijom. Poraz iz 1945. je bio znak nemogućnosti da proletarijat pobedi i zameni kapital u slovenskim i drugim zemljama, kao i da spreči uspostavljanje dominacije kapitala na društvenom nivou, pre svega u zemljama Zapada, a zatim i na globalnom planu (gde se nametnuo kao apsolutno superiorni oblik). Već smo rekli da kapital sve ovo može da postigne kroz uspostavljanje dominacije nad neposredim bićem proletera – nad proizvodnim radom.

Odatle potreba za totalnim raskidom s celokupnom teorijom i praksom radničkog pokreta pre 1945. Imajući u vidu da je ono što se dešavalo između 1923. i 1945. bilo samo repriza događaja iz perioda 1917-1923, ovaj predlog možemo da korigujemo tako što ćemo reći da je potreban prekid sa teorijom i praksom radničkog pokreta do 1923. godine.

To ne znači da treba da počnemo sa stvaranjem novog radničkog pokreta na ruševinama starog. To ne znači ni da nam trebaju novi manifest, novi program, itd., niti povratak Marks u kroz ponavljanje njegovih stavova ili da ga smatramo revolucionarnijim nego što je bio. Povratak nečemu je često beg pred nečim drugim, od aktuelne stvarnosti. U stvari, potrebno nam je razmatranje neuspelih aspekata Maksovog dela – neuspelih upravo zato što su se ostvarili.

Marksovo delo zaokružuje tri velika perioda čovečanstva između kojih postoji postepen diskontinuitet: prelaz sa feudalnog na kapitalistički oblik proizvodnje, razvoj ovog oblika proizvodnje i pojava komunizma. To delo se bavi i drugim momentima istorija ljudske vrste (prekapitalističkim formacijama), ali ono što je Marks opširno analizirao je period formalne dominacije kapitala. U *Manifestu, Građanskom ratu u Francuskoj*, četiri toma *Kapitala* i *Kritici Gotskog programa* izložen je Marksov revolucionarni reformizam, koji je razmatrao mogućnosti društva tog vremena. To ga nije sprečilo da izloži detaljan opis potpuno razvijenog komunizma (napomene o knjizi Džona Mila i delovi iz *Grundrisse*) i da opiše suštinske elemente prelaza na formalnu dominaciju kapitala, što je bila glavna karakteristika te epohe. Ali, nije uspeo da na osnovu svega toga napravi sintezu (nije slučajno što je *Kapital* ostao nedovršen). S druge strane, imao je dobre razloge da se ne

upušta u opis trenutka nastajanja komunizma nakon što kapitalistički oblik proizvodnje ostvari punu dominaciju (ovim se nije bavio tako detaljno kao formalnom dominacijom kapitala).

Mnogi ipak tvrde da to ne znači da Marks nije dao sve potrebne smernice, jer čak i tokom stvarne dominacije kapitala postoje klase, pa tako i partije, što znači da revolucionarna klasa i sama treba da se organizuje kao partija, itd.

Ne sporimo da u ovoj dinamici ima postojanih elemenata, ali:

1. Treba ustanoviti domen postojanog, u smislu određivanja prostorno-vremenskih ograničenja, tako da postojana klasa ne zauzima tako veliki prostor kao postojana populacija ili proizvodnja (postojano se u uvodu iz 1857. zove *verständige Abstraktion*).

2. Razvoj, postajanje, počinje od posebnog, a ne od opšteg. Prema tome, treba istraživati nove određujuće elemente.

Na još dubljem nivou, s obzirom na dobro analiziranu stvarnu dominaciju kapitala, moramo da suštinski promislamo Marksovu teoriju i otkrijemo sva ona važna mesta koja su bila zapostavljena, zaboravljena ili jednostavno napuštena jer nisu bila dobro shvaćena. Nije reč o hermeneautici, već o stalnom naporu da konkretno i izričito objasnimo šta podrazumevamo pod komunizmom kao teorijom u kojoj Marksovo delo zauzima značajno mesto.

Ova teorija objašnjava nastanak čovečanstva u okviru prvobitnih komunističkih zajednica, njihovo nestajanje pred prodorom razmenske vrednosti i način na koji je taj oblik vrednosti stekao autonomiju, što je bilo moguće tek na određenom stupnju razvoja proizvodnih snaga. Ovaj proces je uništio stare zajednice i istovremeno podstakao pojavu individua i klasa. Njegov trijumf nije bio sudbina: on je mnogo puta dolazio u pitanje, a u mnogim slučajevima drevne zajednice su uspele da sačuvaju dominantnu ulogu. Ipak, ovaj proces je trijumfovao na Zapadu, uporedo s drevnim oblikom proizvodnje, ali tako što je bio apsorbovan u feudalni oblik proizvodnje. Samo na marginama feudalnog društva razmenska vrednost je mogla da očuva vitalnost i utre put kapitalističkom obliku proizvodnje, koji je kontrolu nad procesom proizvodnje mogao da uspostavi samo razdvajanjem ljudi od sredstava za proizvodnju. To *odvajanje* Marks je nazvao prvim konceptom kapitala. Kapital je tako postigao ono što novac nikada nije mogao, da se nametne kao jedina materijalna zajednica lišavanjem ljudi njihove materijalnosti, poprimajući ljudski oblik, postvarujući i kapitalizujući ljudska bića. Ovaj proces je završen nastankom fiktivnog kapitala, što je za posledicu imalo fiktivnu zajednicu u kojoj je čovek potpuno blokiran mehanizmom kapitala, tog opipljivo-neopipljivog bića. Čovek je potpuno ispražnjen, lišen kreativnosti i čak odbačen od starog procesa proizvodnje. On sve više postaje marginalan, nešto što *zagađuje* kapital. Kapital je postao autonoman i prevazilazi sva ograničenja, ali on to i dalje ne može da postigne bez ljudi, bez nužnog zagađenja. Ljudi su još uvek granica kapitala.

Sve veće tlačnje, koje je direktna ili indirektna posledica uništavanja prirode, vodiće proletarijat kao univerzalnu klasu u pobunu protiv kapitala. U tom pokretu, oni više neće moći da se oslanjaju na prošlost ili na preostale ljudske potencijale, jer je sve uništeno. Oni će morati da stvore pokret sopstvenog oslobođenja, ne sledeći stare obrasce; njihova partija može da bude samo partija-čovečanstvo, koja neće moći da funkcioniše na principima centralizma već samo na suprotnim, federalističkim principima. Vrlo je moguće da će pokret univerzalne klase stvoriti organizme kompatibilne s komunističkim potencijalom koji već postoji u društvu, to jest, da će stvoriti zajednice s potpuno drugačijom praksom u poređenju sa sadašnjim društvom. Nemoguće je sagledati sve detalje, ali već smo zaključili da je jedina mogućnost borba protiv zajednice kapitala (težnja ka povezivanju fragmentiranih aktivnosti, drugačijim oblicima proizvodnje i poljo-

privrede, drugačijim muško-ženskim odnosima, itd). Pored toga, sama revolucionarna eksplozija dodeliće proizvodnji nove, manje ili više razvijene oblike.

Trijumfalno napredovanje razmenske vrednosti stvorilo je mnoge dodatne teškoće u oblastima izvan Zapada. Marks je smatrao da kapitalistički oblik proizvodnje ne može da se razvije u Rusiji. Mislio je da će *opština* i njen partikularizam pružiti osnov za razvoj komunizma nakon pobeđe revolucije na Zapadu. Uglavnom, smatrao je da kapitalistički oblik proizvodnje neće tako lako pobediti u slovenskim zemljama, uveren u izuzetnu vitalnost tradicionalne opštine. Stolipinove reforme i razvoj kapitalističkog oblika proizvodnje odvele su Lenjina i boljševike u veliku grešku. Oni su bili svesni vitalnosti i potencijala opštine da odoli ovom razvoju. Opština nije značajno učestvovala u statistikama, ali još uvek nije bila potisnuta iz prakse ljudi, donekle prilagođena novim uslovima. To je vodilo ka pogrešnom odnosu prema seljacima kojima su boljševici pokušali da na svaki način nametnu kapitalistički oblik proizvodnje (ovde se otvara pitanje anarhističkog ustanka u Ukrajini i ambicije boljševika da ubrzaju istorijski proces).

Carski despotizam je bio zamenjen despotizmom kapitala, koji je mogao biti ostvaren samo po cenu zastrašujućeg terora nad radnicima i seljacima. Represija je postajala sve veća, jer se težnja ka komunizmu smatrala za nešto nesporno.

Kretanje razmenske vrednosti u Aziji je nekoliko puta pokušalo da stekne autonomiju. Neke klase i pojedinci pokušali su da uspostave kapitalistički oblik proizvodnje, ali to se dogodilo tek uz pomoć spoljne intervencije. Ipak, kapital je dugo imao samo formalnu dominaciju nad društvom; tek danas smo svedoci izuzetno kritičnog prelaza sa formalne na stvarnu dominaciju kapitala, najviše zahvaljujući odlučujućoj pomoći svetske kapitalističke zajednice, pre svega američkog kapitala. Azija će se možda smiriti ako staru osnovu i zajednice zameni zajednica kapitala, imajući u vidu slabost svetskog revolucionarnog pokreta, što isključuje mogućnost neposrednog kretanja ka komunizmu.

Po definiciji, cela ljudska istorija jeste istorija gubitka zajednice, koja je u manjoj ili većoj meri bila integrisana u prirodu (odatle idolatrija prirode), pred napredovanjem razmenske vrednosti; *to je bila borba protiv novca*, glavnog oblika te vrednosti; to znači da je kapital prinudna zajednica, što zahteva da ga ljudi unište, ako još uvek žele da ostvare istinski ljudsku zajednicu, sklad između univerzalnog i društvenog bića, kao individualnog pola te celine.

To je komunizam, teorija proletarijata u njegovom klasičnom obliku, kao i u smislu univerzalne klase,² koji je sam po sebi negacija klasnih okvira i mita o postojanom karakteru klase.

Iz ovog ugla možemo lakše da sagledamo nedostatke Marksove teorije, ali i elemente koji nam omogućavaju da bolje shvatimo sadašnju fazu stvarne dominacije kapitala, odbacivanje svih drugih pretpostavki i njihovu zamenu propozicijama samog kapitala, koji u sprovođenju svoje apsolutne dominacije svuda generiše delinkvenciju i ludilo.

Rad na ovoj sintezi je značajan, ali će ostati nedovoljan ako istovremeno ne pokušamo da vidimo kako se ta sinteza već odvija u različitim elementima, iako ponekad još uvek u grupnom obliku.

Maj 1968. je bio revolucija. Od tada, ona se odvija unutar same klase, koja je još uvek klasa kapitala (kasta „robova“ kapitala), kroz borbu koja će radikalizovati klasu i uspostaviti je kao partiju-zajednicu, prvi oblik njene samonegacije. Ovaj kontradiktorni proces je proces suštinskog odbacivanja prošlosti; ova klasa neće moći da predstavlja sebe sve dok ne odbaci stara određenja

² Univerzalnu klasu može da formira i kapital: to je njegov način za negaciju klase; ali on isto tako može da, od trenutka jonizacije, migrira ka komunističkom polu društva.

i predstave. Očigledno, to se često dešava na komičan način, tako što odbačena prošlost biva očuvana kroz parodično spasenje, kao u slučaju nemačke ili ruske levice.

Neposredne društvene razlike koje je stvorio kapital sigurno su podstakle svest američkih (Crni Panteri, jipiji, itd.), nemačkih i francuskih revolucionara koja je došla do izražaja maja 1968. Suprotnost između radničke i srednje klase, zasnovana na razlici između produktivnog i neproduktivnog rada, proizvodnje i cirkulacije, i proizvodnje i potrošnje, Marks je uzeo za osnov svoje vizije socijalističke revolucije i diktature proletarijata. Jedan element je otvarao perspektivu pred kojom su istovremeno stajali i kapitalizam i diktatura proletarijata: generalizacija stanja proizvodnog radnika. Ta perspektiva je sada ostvarena u korist kapitala, a revolucionarni potencijal iz 1848. konačno je istrošen. Proizvodnja u korist kapitala danas je životna činjenica cele populacije. Ali, u svakoj posebnoj situaciji, procesu kapitala odgovara neka „klasna“ vizija, koja suprotstavlja plave i bele kragne, manualno i intelektualno, crne i bele radnike, radnike i situ buržoaziju, na isti način na koji u sukob dolaze različite gangsterske bande kapitala.³

Na pokret u Francuskoj i Nemačkoj gledalo se kao na pokret srednje klase, kao na puki detonator pubune koja može da bude samo pobuna radničke klase, a ne kao na pokret univerzalne klase. Ova svest nije uvidala identičnost položaja svake od ovih grupa unutar kapitala i u odnosu na njegove zahteve. Ipak, pokret iz 1968. je bio dokaz nestanka srednje klase (one o kojoj je govorio Marks) i početak opšte, ljudske borbe protiv kapitala.

Radnička klasa, kao kategorija kapitala, sve više će odbacivati stare partije ne zamenjujući ih novim organizacijama; ona će proći kroz preobražaj u kojem će poprimiti i ostala obeležja univerzalne klase.

Samo oni koje muči nostalgija za prošlošću i dalje će govoriti da je maj 1968. bio samo proba; oni ne shvataju da je revolucija proces kojem su potrebne godine da bi se ostvario. Od maja 1968. došlo je do uspostavljanja procesa proizvodnje revolucionara. Oni shvataju potrebu za revolucijom, da parazitske predstave kojima kapital napada mozgovne svih ljudi moraju biti uništene. To nije zadatak neke „svesne“ grupe koja će u izmučenim mozgovima ljudi stare predstave zameniti svojim, niti stvar dana D, izabranog sudbinom, koji će sve rešiti jednim udarcem, već stvar prekida do kojeg će doći nakon dugog perioda borbe u svim dimenzijama života kojima danas dominira kapital. Stvarna, delotvorna borba više ne sme da se odlaže iz razloga o kojima govore teoretičari obuzeti marksističkim/ psihoanalitičkim/ strukturalističkim delirijumom, niti zato što su objektivni uslovi navodno uvek povoljni, za razliku od subjektivnih; ili zato što prvo treba formirati organizaciju, utvrditi njen najbolji mogući oblik i način delovanja, itd.

Taj delirijum je san kapitala; san o revoluciji koja se nikada ne završava, jer nikada ne sazreva, koju uvek koči neki mistični faktor: nedostatak objektivnih uslova, neka još neformulisana teorija, itd.

Uzalud čekamo na revoluciju, jer je ona već počela. To nisu primetili samo oni koji još uvek čekaju na neki poseban znak, na „krizu“ koja će pokrenuti široki pobunjenički pokret, koji će opet biti drugi suštinski znak, na formiranje prave partije, itd. Previranje je počelo ranije, a maja 1968. ono je samo došlo do izražaja na svim nivoima života obuhvaćenog procesom kapitala. Bilo je i neočekivanih ispada koji se nisu razvili u krizu u klasičnom smislu, ali koji su takođe svedočili o borbi proletarijata protiv pripitomljavanja.

³ Rukovodstvo Komunističke partije Francuske je najzainteresovanije da klasični proletarijat zadrži u njegovom društvenom getu. Ono se prema njemu ophodi kao prema privatnom vlasništvu, stalno hvaleći njegove „karakteristike“ i „vrline“. Sveli su ga na zabran koji ljubomorno čuvaju. Treba samo gledati kako počinju da laju kada drugi reketaši zađu u njihovu teritoriju.

Sve veće odbijanje daljeg potčinjavanja kapitalu pomaže nam da se s pitanjem revolucije suočimo na pravi način. Nije reč o tome da se život promeni, jer je sav život već promenjen tako što je porobljen, pripitomljen i falsifikovan, već o stvaranju novog, ljudskog života.

Žak Kamat, april 1972.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Jacques Camatte
O revoluciji
1972.

Jacques Camatte, De la Révolution, Invariance, Séries 2 No. 2, april 1972. About the Revolution, translated by David Brown, <http://www.geocities.com/~johngray/abtrev.htm>, 1982. Žak Kamat, Protiv pripitomljavanja, anarhija/ blok 45, Porodična biblioteka br. 6, 2003. Preveo Aleksa Golijanin, 2003. anarhija-blok45.net1zen.com

anarhisticka-biblioteka.net